

УДК 37/032:355/13

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ – ОСНОВА ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ ДО СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Богданюк Олег Дмитрович
м.Хмельницький

Вимогою сучасного суспільства до системи вищої військової освіти в Україні є максимально ефективна професійна підготовка майбутнього офіцера. Впровадження навчально-виховного процесу, заснованого на формуванні професійної компетентності дозволяє вирішити поставлене питання.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, підготовка майбутнього офіцера, компетентнісний підхід.

Вимоги на підготовку військових фахівців в Україні сьогодні вимагають підготовки особистості, що ввібрала в себе професійно важливі якості, готовність до визначеного виду діяльності, та професійні здібності. Тому одним із найважливіших завдань навчання курсантів у вищих військових навчальних закладах є формування у них професійної компетентності, що передбачає наявність таких важливих загальних якостей як: професійно-ділові та адміністративно-організаційні якості, почуття відповідальності, дисциплінованість, працьовитість, працездатність, ініціативність, енергійність, наполегливість, кмітливість, спокій і витримка, навички самовиховання та самоосвіти.

Взагалі, професія "офіцер" є однією з найскладніших професій у нашому суспільстві, особливої уваги заслуговує сфера професійної діяльності офіцерів, які проходять службу в підрозділах Державної прикордонної служби України. Це вимагає від кожної людини, яка обрала такий подальший життєвий шлях, високого професіоналізму, під яким у широкому значенні розуміють "стійко успішний за одержуваними результатами високий рівень вирішення завдань, що складають зміст діяльності фахівця в тій або іншій сфері праці" [1].

Останніми роками інтерес до проблеми професіоналізму військових фахівців значно зріс. Для людини, що обрала у своєму житті справу служіння Батьківщині, її захисту, принциповими питаннями стають свідомо самореалізація її як військового професіонала. І в цьому питанні без достатнього наукового уявлення про професіоналізм та професійну компетентність не обійтися. Дослідження на різних рівнях дає можливість проникнути в різні аспекти цих понять.

Тому *метою статті* ми обрали розглянути питання формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників.

Аналіз науково-педагогічної літератури стосовно професійної компетентності взагалі, та її застосування до практики підготовки майбутніх офіцерів зокрема, дозволяє констатувати, що з багатьох причин збільшується розрив між рівнем професійної підготовки військових спеціалістів та вимогами до їхньої професійної компетентності, власне практична складова формування професійної компетентності майбутніх військових фахівців розвинена недостатньо внаслідок повільного введення в навчально-вихов-

ний процес вищого військового навчального закладу активних методів навчання, які надають змогу швидко й ефективно опанувати професійні компетенції.

Питання професійної компетентності майбутніх офіцерів та окремим її аспектам привертати увагу багатьох дослідників. Їм присвячені роботи О.Барабанщикова, В.Бачевського, А.Борисовського, К.Вербицького, В.Герасимчука, Д.Іщенко, Т.Олійник, П.Онищука, Г.П'яковського. Складові професійної компетентності військового фахівця розглядалися у дослідженнях А.Аронова (морально-політична), М.Бастрікова (керівна), А.Галімова (виховна), М.Зубалія (фізична), Л.Чернишова (військово-прикладна). Також вивчалися: педагогічні умови підвищення якості професійної компетентності (О.Євсюков, Л.Кравцов, В.Савін); розвиток професійних умінь щодо проходження військової служби у незвичайних умовах діяльності (В.Балашов, С.Капітанець, В.Невмержицький, І.Радванський); процес управління професійною компетентністю майбутніх офіцерів (О.Протасов); вплив нових технологій навчання на процес формування професійної компетентності курсантів (А.Комаров, Е.Сарафанюк).

Поняття "професійна компетентність" у науковій літературі не має однозначного тлумачення. Так, наприклад, одні під професійною компетентністю розуміють деякий рівень, ступінь, якісний і результативний показник сформованості професійних знань, навичок опанування предмету та вміння їх реалізації в діяльності [4]. Інші професійну компетентність розглядають як сукупність професійних знань, умінь і навичок, а також як засоби виконання професійної діяльності, та визначають компетентність з позиції активного використання сукупності функцій та відповідальності фахівця [2].

А.Маркова визначає професійну компетентність як індивідуальну характеристику ступеня відповідності вимогам професії, як психічний стан, що надає можливість діяти самостійно і відповідно, як опанування людиною здатності та вміння виконувати певні трудові функції. Вона так характеризує основні сутнісні категорійні ознаки поняття "компетентність": компетентність не зводиться до освіченості; компетентність є поєднанням психічних якостей, які надають змогу діяти самостійно і відповідально; основою суджень про компетентність є оцінка та вимір кінцевого результату діяльності; компетентність є характеристикою окремої людини і виявляється у результатах її діяльності [5].

По відношенню до підготовки майбутніх фахівців прикордонної служби, ми будемо розглядати професійну компетентність як якісну характеристику ступеня оволодіння офіцером-прикордонником своєю професійною діяльністю, що передбачає усвідомлення своїх прагнень до даної діяльності, уявлень про свою соціальну роль, оцінку своїх особистісних рис та якостей як майбутнього фахівця-при-

кордонника, співвіднесення результатів цієї оцінки з об'єктивними вимогами до цієї діяльності, регулювання на цій основі свого професійного становлення, зростання, самовдосконалення. Базуючись на такому підході, можна стверджувати, що професійна компетентність – це свого роду дозрівання особистості офіцера, перехід у такий стан, що дозволяє продуктивно та кваліфіковано здійснювати професійну діяльність, виконувати всі професійні обов'язки, досягаючи суттєвих позитивних результатів.

В загальному професійна компетентність включає багато складових, які умовно можна поділити на такі групи:

- компетентність у професійній діяльності (спеціальна, технологічна, комп'ютерна, суб'єктна, правова, економічна та ін.);
- компетентність у професійному спілкуванні (комунікативна – здатність до співробітництва, соціально-перцептивна, діагностична, етична, емпатійна, соціокультурна, конфліктна та ін.);
- компетентність у реалізації особистості професіонала (психологічна, індивідуальна, аутопсихологічна, культурна, рефлексивна й ін.).

Враховуючи специфіку, властиву професії офіцера-прикордонника можна стверджувати, що розбиття на групи у професійній компетентності набуває такого вигляду:

- військова компетентність;
- організаційно-педагогічна компетентність;
- морально-бойові якості [6].

Зміст поняття "професійна компетентність майбутнього офіцера-прикордонника" також повинен містити фундаментальні знання у галузі охорони державного кордону, практичні вміння та навички його майбутньої професійної діяльності та сформовані особистісні якості і здібності, які необхідні для успішного здійснення професійної діяльності.

Відмінними рисами професійної компетентності військового фахівця за цілями, завданнями і результатами військової діяльності є:

- обумовленість цілей і завдань військової служби соціальним замовленням суспільства і закріплення їх у законах, військових статутах і наказах;
- сполучення у завданнях різноманітних складових, які визначають поліфункціональність військової діяльності;
- інтегративний характер результатів військової діяльності, що складається з боездатності військових підрозділів і частин, морально-психологічного стану персоналу і якісних позитивних змін у кожній конкретній особистості військовослужбовця; відповідність індивідуальних якостей і дій військовослужбовця поставленим цілям, завданням і функціям.

Як складова готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної діяльності професійна компетентність виражається, у першу чергу, в їх суб'єктивній та об'єктивній готовності приймати рішення, які забезпечують виконання оперативно-службових завдань, особливо у складних умовах несення служби. Формування професійної компетентності опирається, насамперед, на рефлексивність позиції фахівця і мотиваційні засади саморозвитку. Ця компетентність передбачає поєднання здатності до творчого вирішення проблем та наявність професій-

них умінь. На рівні професіоналізму значною мірою виявляється індивідуальність майбутнього фахівця охорони державного кордону. Вияв творчості й індивідуальності характеризує високий рівень розвитку професійної компетентності, що визначається інтелектуально-творчою ініціативою, схильністю до рефлексії, творчою потребою, почуттям новизни, прагненням до здобуття нових знань, самовираження особистості в професії тощо.

Формування професійної компетентності військового фахівця здійснюється в рамках усебічної підготовки і становлення військових кадрів у цілісній системі військової праці. Воно забезпечується створенням безперервного навчання і розвитку курсантів, що здійснюються послідовно і поетапно. Це сприяє формуванню стійкої професійної компетентності фахівця, що є одночасно метою, результатом і критерієм продуктивності системи формування професійної компетентності військових кадрів.

Таким чином, ми вважаємо, що компетентність виступає вагомою та необхідною складовою професійної діяльності. Ефективність процесу професійного становлення майбутнього офіцера значною мірою залежить від формування та підвищення професійної компетентності, основи якої закладаються у навчально-виховному процесі за рахунок зусиль науково-педагогічного складу вищих військових навчальних закладів, а також самого майбутнього офіцера, його самосвідомості та суспільної активності.

З метою ефективного впровадження компетентнісного підходу до процесу підготовки майбутніх офіцерів професійна компетентність майбутніх офіцерів-прикордонників повинна розглядатися на таких рівнях:

- науково-теоретичному – на основі всебічного аналізу різноманітних наукових підходів;
- вузькоспеціалізованому, що дасть можливість проаналізувати структуру сутності професійної компетентності відповідно до фахового спрямування.

Стратегію державного розвитку освіти у вищій школі необхідно спрямовувати саме на підготовку кадрів нового покоління, акцентування якої робиться на формуванні високого рівня професійної компетентності майбутніх фахівців. І вищий військовий навчальний заклад має виступити найбільш вагомою базою для формування професійної компетентності майбутніх офіцерів прикордонної служби.

При цьому, провідним завданням військової освіти є забезпечення не тільки високого професійного рівня майбутніх військових фахівців, але й зростання їх інтелектуального потенціалу, формування здібностей до аналізу інформації, уміння своєчасно вносити необхідні корективи в професійну діяльність та приймати рішення в мінливих обставинах [3]. І саме перелік завдань приводить нас до висновку – підготовка всіх категорій військових фахівців на якісно новому рівні вимагає широкого впровадження сучасних інноваційних технологій.

Загальний висновок. Питання формування професійної компетентності є актуальним. Не є винятком формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників, оскільки саме від їх професійності залежить недоторканість наших кордонів, суверенності держави.

Література та джерела

1. Андреев А.А. Основы применения информационных технологий в учебном процессе военных вузов: научно-методический сборник / А.А.Андреев, А.В.Барабанщиков и др. – М.: ВУ, 1996. – 103 с.
2. Афанасьев Ю.Л. Соціально-культурний потенціал художньої діяльності. – Львів: Світ, 1990. – 160 с.
3. Євсюков О.Ф. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів у навчальному процесі вищого військового навчального закладу: дис...канд.пед.наук/ О.Ф.Євсюков. – Харків, 2006. – 172 с.
4. Иванов Д.А. Компетентностный подход в образовании. Проблемы, понятия, инструментарий: учебно-методическое пособие / Иванов Д.А., Митрофанов К.Г., Соколова О.В. – М.: АПК и ПРО, 2003. – 101 с.
5. Маркова А.К. Психология профессионализма. – М.: Международный гуманитарный фонд "Знание", 1996. – 312 с.
6. Сарафанюк Е.І. Педагогічні умови підвищення якості загальновійськової підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів з використанням віртуального моделювання: автореф.дис...канд.пед.наук: 13.00.04. – Одеса, 2005. – 22 с.

Требованием современного общества к системе высшего военного образования в Украине является максимально эффективная профессиональная подготовка будущего офицера. Внедрение учебно-воспитательного процесса, основанного на формировании профессиональной компетентности позволяет решить поставленный вопрос.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность, подготовка будущего офицера, компетентностный подход.

Demands of modern society for higher military education in Ukraine is the most effective training future officers. Implementation of the educational process, based on the formation of professional competence can solve the issue. The content of the notion "professional competence of future border guard officer" must include basic knowledge in the field of state borders, the practical skills of its future careers and formed personal qualities and abilities needed for successful professional activity.

Key words: competence, professional competence, training future officers, competence approach.

УДК 371.134.42.

ЗАРУБІЖНИЙ І ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Боднарук Ірина Ігорівна

м. Тернопіль

Статтю присвячено дослідженню та висвітленню досвіду професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у зарубіжних країнах (США, Велика Британія, Норвегія, Фінляндія, Німеччина, Франція, Швеція) та в Україні; опрацюванню деяких підходів до побудови освітньо-професійних програм та організації їх навчання.

Ключові слова: зарубіжний досвід, вітчизняний досвід, соціальний працівник, професійна підготовка соціальних працівників.

Інтеграційні процеси в галузі освіти, глобалізація всіх сфер життєдіяльності зумовлюють актуальність вивчення зарубіжного досвіду формування та розвитку освітньо-фахового потенціалу фахівців соціальної сфери.

Нині спостерігаються докорінні перетворення в освітній сфері: формується реальна, а не формальна система безперервної освіти, якісно удосконалюються зміст і методи навчання в усіх ланках освітньої системи, все більшого поширення набуває інформатизація та комп'ютеризація процесів навчання, поширюються міжнародні зв'язки в галузі освіти. Тому вивчення зарубіжного досвіду формування та розвитку освітнього потенціалу суспільства стає вкрай необхідним.

Вітчизняні педагоги-теоретики й практики праг-

нуть отримувати якомога повнішу інформацію про роботу своїх зарубіжних колег, запозичувати їхні досягнення й учитися на їхніх помилках. У цей контекст влітаються міжнародні зіставлення в галузі освіти, що є зараз однією з найактуальніших сфер людської діяльності. Порівняльно-педагогічні дослідження мають не лише фундаментальне теоретичне, а й велике практичне значення, особливо в періоди інтенсивної модернізації педагогічної освіти. Системне зіставлення зарубіжного й вітчизняного педагогічного досвіду може сприяти глибшому осмисленню наших власних проблем, виправленню помилок і прорахунків, підвищенню ефективності навчально-виховної діяльності українських освітніх інститутів.

Соціальний працівник – це багатопрофільний фахівець, тому його підготовка ґрунтується на цілому комплексі дисциплін. Існує величезна палітра відмінностей у моделях підготовки фахівців цієї спеціальності. Поки що немає єдиної міжнародної вповноваженої організації у справі навчання соціальних працівників. Міжнародна асоціація шкіл соціальної роботи (IASSW) не вважає, що загальна міжнародна освіта може мати переваги над освітою, яку можна отримати у власній країні. Проте до системи підготовки соціальних працівників існують загальні вимоги, які стосуються академічних стандартів програми й придатності претендента до роботи.